խարշելով՝ դանդ կ՚ընեմք։ 1498 տարուց յու-նուար 10ին մեծանուն ծովակալ գասա գեա մը և անուանեց Պղնձի գետ (Rio do Cobre), և երկիր մ՚ալ գտնելով՝ անուանը դրաւ երկիր Բարի Ազգաց (Terra da Boâ Gente)։ Հինգ օր այս երկիրը կենալէ վերջ՝ Սոֆալայի եզերքէն նաւելով մարտի առաջին օրերուն մէջ հասաւ Ադրաբ մահմէտականաց հարբուտութեամբ ճոխ Մոզամպիք քաղաքը։ Առաջին անդամ մեծ սէր և ընդունելութիւն կը գտնեն Լուսիտանացիք այս տեղ, բայց հազիւ թէ Ադրաբ կը տեղեկանան ասոնց մահմէտական չլինելուն, մէկէն կը մնաբերեն և կը պատրաստուին զիրենք սպաննելու։ Բայց վաքրոյ ժամանակ վատկելով փութով կը զինեն իր նաւուն երկու մեծ մակոյկները, որոց միոյն վրայ ինքը կը նստի խումբ մը ընտիր զօրաց հետ և միւսն կը յանձնէ Նիկոզայոս նաւապետին, և դիմելով Ադրաբաց նաւերուն վրայ կը հրամայէ իրենց ուրանալ։ անոնք սարսափահար կը սկսին փախչիլ։ Հոս առաջին անդամ հանդիպեցաւ վաքրոյ արաբական մեծամեծ նաւերու, որոց մէջ կը գործածուէր ուղեցոյցն և ծովային քարտէսներ։ Լուսիտանացիք ձեռք կը ձգեն և կ՚ուտրեն այս նաւերէն մէկ քանին, որոց մէջ գտնուած իրերէնները կը բաժնէ վաքրոյ նաւաստիներուն՝ իրեն պահելով միայն քանի մը արաբական գրքեր, զորս միաք ունէր Լիզբոնա դարձած պահուն՝ նաւիրել թագաւորին։ Շամբան շարունակելով կը հասնի նոյն ժամանակ վաճառականութեամբ խիստ ծաղկած Մոմպազա քաղաքը։ Մոմպազացիք այլ կրօնական մոլեռանդութեամբ չէին տարբերիր Մոզամպիքցիներէն, և իրենք ալ փորձեցին վնասել ազնչացնել Լուսիտանական տորմիղն, բայց արիութեամբ և խորագիտութեամբ վաքրոյի բան մը չկրցան ընել։ Մոմպազայէն առաջատները բացուեցան և նաւերն ալսան յառաջ խաղալ դէպ ի Մելինտա, ուր հասնելով մեծ սէր և ընդունելութիւն գտան տեղացիներէն. քաղաքին իշխանն ալ այցելեց Լուսիտանական տորմիղն և մեծապէս պատուեցաւ։

Հ. ՍՈՒՓՈՒԱՆ ԷՓԻՐԻՆԵԱՆ

Շարայարելի

ԻՄ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԱԿԱՆ ՑԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Ցպառոդորթիւններ)

(Շար. տես էջ 280)

Բ

ՋՈՒԼՖԱՅԻ ՄԻՆՋԵՒ ԽՈՇ

Պաշտօնեան խորամանկութեամբ աչքի ամփոփումով՝ շրջապատող մարդկանցից ծաւծուկ՝ գլխի զցեց ինձ՝ միայնակ ներս մտնել խրճիթը։ Ես չը հակառակուեցի հետաքրքրքրուելու համար թէ ինչ է կամքը, դիտաւորութիւնը։

— Ներեցէք, պարոն, — ասեց նա՝ ծիսելով ղէյլանը, — որ ձեր այսօրուայ հանդիպումը շատ թանկ նստեց մեզ, որովհետեւ դուք արդելք եղաք մի քանի «վիզէի» մեզ հասանելիք տուրքերի ստացման։

— Ասեցէք, խնդրում ենք, մենք, որ տուգանքներ չանենք, ինչպէս կարող ենք ապրել։ Ճանապարհորդներից շատերը վիրցնում են անցագրերը Թէհրանում, Թաւրիզում և այլ նշանաւոր քաղաքներում, իսկ այդ սահմանագծերի վրա շատ սակաւ է պատահում. հետեւաբար օգտվում են այնտեղի անցակրական պաշտօնեաները և ինչ օգուտ մեզ, եթէ առանց «վիզէի» տուրքի՝ լոկ ձեռնահեռբեան համար նայենք միայն անցագրերին և այնպէս ճանապարհ ձգենք անցորդներին։ Չէ՞ որ անցագրի մենամառութեան իրաւունք ձեռք բերելու համար մենք կառավարութեանը տարէց տարի «իջարայ» ենք վճարում, այն նպատակով որ մէջ տեղը

---

1. Ռամիկ ժողովուրդը՝ ասում է «աչքով արեց»։

արդիւնք ունենանք, մեր արդիւնքն էլ կայանում է անցագրերի շատ դուրս գնալու և անցորդներից «վիզէի» տուրքեր առնելու մէջ։ Չունինք ուրիշ եկամուտ, որով կարողանայինք ապահովել, սա քողրաթ է, սա առևտուր է, ինչ ամօթ . . .։

— Դա ոչ թէ առևտուր է, այլ և աւազակութիւն, — ասեցի ես՝ հազիւ զսպելով իմ բարկութիւնը. — «վիզէի» ես համարում եմ «ակամայ տուրք», որ անխնայ փաթաթում էք թշուառ անցորդների վզին։ Դրանով դուք մաքսախոյսների թիւն էք աւելացնում, որովհետև վախենալով «վիզէի» աւելորդ, ծանր և անտեղի տուրքերից, ձեր անախորժ հանդիպումից ազատուելու յուսով՝ շատ անցորդներ՝ իբր փախստականներ կամ ղաչաղներ՝ անցնում են սահմանը, Արաքսի շատ յարմարաւոր կէտերից, մանաւանդ գիշերները գաղտնի կերպով..։ Որպէս զի միանգամայն վերջ տրուի այդ տեսակ օրինաց հակառակ զանցառութիւններին, մաքսախոյսների այն գաղտնի գործողական արշաւանքներին, որոնք շատ անգամ արիւնալի հետևանքներ են ունենում սահմանագլխի վրա պահապան զինուորների կողմից, պէտք է ամենից առաջ վերացնել «վիզէի» կոչուած և այլ դրա նման առասպելական տուրքերը, որոնք առաջ են գալիս կառավարական անհաւատարիմ վարիչների, չնչինացած անհատների անձնական քմահաճոյքներից ու տրամադրութիւններից . . .։

— Դուք չափից դուրս զայրացած էք երևում, — ակնարկեց դրսից վաճառականը — հարկ չըկայ յամառուել այդ կաշառակեր պաշտօնեայի հետ, որ ոչ մի օրինաւոր խօսք չէ ուզում հասկանալ, թողէք Սալմաստեցի այս երիտասարդը «վիզէի» տուրքը վճարի։

— Ի՞նչպէս զսպել զայրոյթը, երբ «վիզէի» տուրքի համար սրա հրամանով մի ժամ առաջ մի խեղճ մշակի ծեծեցին ֆերաշները, ձեռք ու ոտքը կապկապուած, անգթաբար։ Պէտք է տեսնէիք, որ կարողանայիք զգացուել, քարասիրտ մարդն անգամ չէր կարող նայել անտարբերութեամբ դէպի կատարուած բռնութիւնը, ո՜ւր մնաց ինձ պէս զգայունը։ Եւ խեղճին ազատ չը թողին՝ մինչև միջամտութիւն չունեցայ ու մինչև կառավարութեան անունով՝ յանուն իրաւունքի և արդարութեան՝ սպառնալիքներ չը կարդացի..

Ինչ և իցէ. ինչպէս տեսնում եմ, այս ողորմելի երկրի մէջ ամեն ինչ զարշելի է և ծիծաղելի, ամեն ինչ՝ հրէշային ու վայրենի, եթէ Պարսկաստանի բուն խորքերում, քաղաքներում ու գաւառներում էլ այսպիսի զզուելի բաների հանդիպիմ, մտածում եմ, որ պիտի սոսկումն պատէ ինձ, պիտի անշուշտ հիւանդանամ և լրջութիւնս իսպառ կորցնեմ։ Պարսկաստանը զգայուն մարդու տեղը չէ, պէտք է քարէ, երկաթէ բնաւորութիւն ունեցող մարդ լինել, որ կարողանայ այդտեղ համբերել տանել ամեն բան պլատոնական սառնասրտութեամբ։ Ի զո՜ւր է Պարսկաստանում «ազատութիւն», որոնել և չեմ յուսալ դիւրութեամբ գտնել այն, որովհետև հոգւոյ և սրտաբեկութեանս համար միակ մխիթարանքն է խաղաղ անդորրութիւնը, բայց, աւա՜ղ, հակառակները . . . . Ցաւում եմ, որ այժմ իսկ զգում եմ, որ միշտ զայրացկոտ, միշտ յուսահատ պիտի տեսնեմ ինձ։ Թէև, ի հարկէ, մարդ եմ բանական, ունիմ ուղեղ, սիրտ, հոգի, զգացմունքներ, խորհել, բայց մտածում եմ որ չը պիտի ունենամ համապատասխան ընկեր կարեկից, և թէ լինին էլ՝ նրանց գաղափարները թիթեռնիկների նման թռուցիկ ու խառնաշփոթ, Պարսից դարաւոր նեխուած մթնոլորտի և շրջապատող աննպաստ կեանքի, հանգամանքների՝ նեղ, սահմանափակ ազդեցութեան տակ ճնշուա՛ծ, բթացա՛ծ, փչացուա՛ծ...։

— Իմ կարծիքով մեղաւոր չէ անցագրական պաշտօնեան, մեղաւորը ինքը կառավարութիւնն է, որ անցագրերը տալիս է աճուրդով, այն պայմաններով, որ ամեն մարդ կարող է օգտուել կողմնակի կերպով, — ասեց վաճառականը՝ մտնելով խրճիթը։ Բարկութիւնս եապատկուեց։

— Ընդունինք, որ մեղաւորը կառավարութիւնն է, բայց ինչո՞ւ թուլութիւնից օգտուելով նրա շնորհած արտօնեալ իրաւունքը միշտ դէպի չարը գործ դնել։ Մի՞թէ ինքը կառավարութիւնը մանրամասնօրէն գիտէ այն բոլոր գործուած զեղծումները, որ կատարվում

digitised by A.R.A.R.@

են ծոյլ, փողասէր պաշտօնեաներէ ձեռքով։ Կամ գիտէ՞ այն, թէ իր նշանակած «բարեկարգիչները», փոխանակ ժողովրդի ցաւերը բուժելու, նրա հետ սիրով վարուելու, սկսում են կեղեքել նրան և «իրաւունքի» դիմակի տակ ժողովրդին դարձնում են խաղալիք իրանց ձեռքում։ Մի՞ թէ արդարութեան ձայն բարձրացնում կառավարութեան ականջին։ Մեղաւորը մենք ենք խնայէս, որ աշխարհս տեսնում ենք քստմնելի իրողութիւններ և փոքրոգութեամբ տալիս ենք անտարբեր լռութեան, դա նշանակում է մեր լռութեամբ թոյլ տալ այդպիսիներին իրանց սլաքները մեր դէմ ուղղելու։ Սակայն աւելի քան ցաւալի է այն, որ դեռ գտնվում են ձեզ նման մարդիկ, որոնք աշխատում են վարագուրել ապօրինի գործողութիւնները և մասամբ պաշտպան կանգնել այդպիսի խաղաս ցեցերին . . . »

Վաճառականը պահպանեց լռութիւն, որ համաձայնութեան նշան է։ Նա պատասխանեց խրճիթից դուրս գնալ։ Պաշտօնեան խնդոյն ձայնեց։

— Մ՞ւր էք գնում, դեռ «վիզէի» 10 բուրլին չը լմնաբած։ Վաճառականը մնաց խրճիթի շէմքում սառած–զամուած, սկըզբում «հանաք» կարծեց, բայց երբ պաշտօնեան իր պահանջը նորից կրկնեց։

— Ի՞նչ անդգամ, լիրբ է եղել, — դատնալով դէպի ինձ բացականչեց վաճառականը։ Նա այլայլուել էր, գունատուել, չը գիտէր ինչպէս սանձել բարկութիւնը։

— Այդ միջոցին նրա հոգեկան աշխարհում ինչե՞ր ասէք չը կարդացուեր։ Կարծես բարձրից յանկարծակի մէկը կուժով սառը ջուր ածեց նրա գլխին։

— Կարդա՞շ, խաբ դինքն հարիսիդը (եղբայր, խիղճը հաւատի կէսն է) ասեց վաճառականը, բայց ներքին յուզմունքից խօսքը չը կարողացաւ շարունակել։

— Այո՛, խղճի ձայնը Աստուծոյ ձայնն է, — ասեցաբի ես, սակայն ոչ է տուել սրանց խիղճ, գութ, ամօթ, պատասխանք, մարդկային պատիւ. ումից ի՞նչ էք պահանջում...։

— Ներողութիւն եմ խնդրում, պարոն, հազար ներողութիւն, — ձեռքս սեղմելով ասեց վաճառականը թախանձանօք, այն անտեղի անկարգի համար, որ խորհուրդ էի տալիս ձեզ չը յամառուել այդ պաշտօնեայի հետ և մեղադրանքը բարդում էք կառավարութեան վրա՝ աշխատելով դրան արդար դուրս բերել։ Բայց հիմա, ինչպէս նկատում եմ, արդարացի է ձեր բոռն զայրոյթը և ոչ միայն զայրանալ պէտք է, այլ հրապարակով ապտակել և կառավարութեան ուշադրութիւնը այս տխուր հանգամանքի վրա հրաւիրել է հարկաւոր . . . »

— Ես ներում եմ ձեզ, ո՛վ հայազգի վաճառական, և ձեր խօսքերը արժէք կունենային միայն այն ժամանակ, եթէ ձեր շահին դպչող հանգամանքը չը ստիպէր ձեզ այդ արտասանելու . . . » Ասեցէ՛ք, ինչո՞ւ լռեցիք, երբ խօսքը Սալմասեցի երիտասարդից «վիզէի» պահանջելի տուրքի մասին էր, մինչև անգամ դուք ասում էիք թող վճարի, իսկ երբ նոյն պահանջը առաջարկուեց ձեզ՝ դուք ձեր պաշտպանելու ցանկացած պաշտօնեային նոր էք տալիս ունենում անուանարկելու և համոզվում, որ դուք չէր իմ արդար բարկութիւնը նրա սանձարձակ անիրաւոթեան դէմ . . . »

— Ես քեզ ասում եմ, տուր «վիզէի» տուրքը՝ 10 բուրլի, ապա թէ ոչ կը կանչեմ հէնց այս լոպէին ֆերաշներին և քեզ մի լաւ ծեծ կուտեցնեն , — զոչեց դէպի վաճառականը անցագրական պաշտօնեան՝ որոտընդոստ աղաղակով հիմնովին թմբեցնելով փոքրիկ խրճիթի կամարները և առաջնեւ զրուած նախաջրհեղեղեան հնամաշ դաւիթարը (մատեանը) զրուած գետնի վրա զարնելով։

Այդ միջոցին յանկարծ խրճիթի դուռը ՕրՌաց և ներս մտաւ մի պարսիկ՝ թուխ, վամշտոտ դէմքով, պլդիչ աչքերով և յետեւից խուզուած մազերով։ Ներս մտնելուն պէս — ինչ խաբար է, — ասեց նա և ճարպիկութեամբ սկսեց ժողովել գետնին փռուած գաւիթարի ցան ու ցրիւ թերթերը։ Բայց շուտով յանկարծ օրօրեց նա և մոնչալով ընկաւ գետին։ Ցեղից մի քանի անգամ ղղային ցնցումներ և անկանոն թռիչներ գործեց, որպէս զի կարողանայ վեր կենալ, բայց անյաջող։ Գլուխը օրօրեց, աչքերը չուեց, բերանը փրփուրով լցրեց և

digitised by A.R.A.R.@

սիրտը փախեց, ո՜հ զազրալի՜ տեսարան։ Մենք ակամայ երեսներս հակառակ կողմը շուռ տուինք, քիչ էր մնում դուրս թռչէինք խըրճիթից՝ այդ նեղ, անձուկ վանդակից։

— Գինեմոլ է, հարբած է, — ասեցի ես։

— Ո՞վ է սա, — դիմեցի պաշտօնեային։

— Իմ միրզէն է (գրագիրը)։

— Ես ապշեցի։

— Ի՞նչպէս թէ ձեր գրագիրն է — հարցրի ես՝ կարծես չը հաւատալով։

— Այո՛, իմ գրագիրն է, այսօր մօտիցս բացակայ էր, կանչել տուի, որ նայէ օտարահպատակների անցագրերին, իսկ պարսկահպատակների անցագրերի քննութիւնը «առիւծ» և «արեգական» նշանից իմանալով ես ինքն էլ կարողանում կատարել...։

— Այժմ ձեր գրագիրը ի՞նչ կարող է անել, երբ գինու ազդեցութեան տակ ուղեղը դադարած է մտածելուց, խելքը անընդունակ գործելուց։ Նա դեռ չէ զգում իր գրութիւնը, ոչ ոտի վրա կանգնելն է կարողանում, ոչ խօսելը, ահաւասիկ թաւալվում է մեր աչքերի առաջ գետնի վրա անզգայաբար և անգիտակցաբար, ո՞ւր մնաց թէ անցագրերի քննութիւն կատարելը։

— Եւ հազիւ կարողացայ զսպել իմ ծիծաղը և դրա հետ զայրոյթը։

— Ես լսել եմ, որ պարսիկները առհասարակ գինի և թէ օղի չեն խմում, որովհետև այդ գրգռեցուցիչ խմիչքների գործածութիւնը սրբապղծութիւն է համարում ձեր կրօնական «շարիաթ» օրէնքը և միանգամայն հակառակ ձեր ղուրանի աւանդական սովորութիւններին։ Ի՞նչպէս բան է, որ ձեր գրագիրը գինովցել է այսօր և նոյն իսկ տիրոջ — ձեր ներկայութեամբ — թողած գործը, ընկել է յիմար վիճակի մէջ, գլուխը կորցրել։

— Անիծեալ լինին դրանք, դրանց արմատից նզո՜վ... կամաց շշնջալով վաճառականը դուրս գնաց խրճիթից։

— Մեզանից շատերը գործ են ածում այդ խմիչքները, բայց միայն կառավարութիւնից, գլխաւորապէս շարիաթիցս — մօլլաներից ու օէյիցներից ծածուկ։ Եթէ կարելի է ուտել խաղողը, հապա ինչո՞ւ չը խմել գինին։ Խաղող և գինի ի՞նչ զանազանութիւն, եթէ մէկը միւսի արտադրութիւնը չէ՞...։

Պարսիկ պաշտօնեայի այս վերջին տրամաբանօրէն արտայայտած պարզամտութեան վրա միայն հիացայ, մի կարծիք, որով կարծես իւր բերանով ծաղրում էր նա և դատարկ բան համարելով՝ հերքում «շարիաթի» այդ յիմար և անմիտ կարգադրութիւնը...։

Խրճթում տիրող ապականուած օդից նեղուելով՝ դուրս եկայ ես վրդոված դէմքով։ Մօտեցայ փոքրիկ դռնակին, ուր ճանապարհորդները տալիս են և ստանում անցագրերը։

— Ի սէր Աստուծոյ, վերջացրէք անցագրիս գործը, — խնդրեցի պաշտօնեային։ Պաշտօնեան լեզուն բերանից դուրս բաւական երկարացնելով՝ թաց արաւ անցագրի հակադարձ կողմը և ձեռքի բթամատը մելանում թաթախած՝ խփեց նրա վրա իբրեւ դրոշմ։

— Իմզա էլայըմ, — ասեց նա, մեկնելով անցագիրը դէպի ինձ։ Ես զարմանալով զարմացայ, երբ ձեռքս առնելով անցագիրը՝ նրանում ոչինչ ստորագրութիւն չը տեսայ, այլ սոսկ մատնահարած մելանի թաթախուն հետք, — որ, չը գիտեմ ինչպէս, քսուելով մի առարկայի՝ ջնջել — փչացրել ու սեւացրել էր թղթի մի ամբողջ էջը։ Դրանից ակնյայտնի երեւում էր պաշտօնեայի անգրագէտ լինելը, մտածում էի ... անցագրերի քննութեան պաշտօնեայ և անգրագէտ, — ի՞նչ ծաղրական բան, ի՞նչ խայտառակութիւն...։ Ես զայրացած — երբեւիցէ տեսնուած բան է՞, որ անցագրական քննութիւնը կատարուի առանց օրինական ձեւակերպութիւնների և արձանագրութիւնների, կարծես Պարսկաստանում այդ բաները ի զուր ժամավաճառութիւններ. այն ինչ եւրոպայում, քաղաքակիրթ և լուսաւոր երկիրների մէջ, նրբութիւններ, անհրաժեշտ պահանջներ և պարտականութիւններ են համարվում...։ Ամօթ է ձեզ, որ դեռ խաբում էք թէ գրագէտ էք, բայց ո՞ր է ձեր իսկական կնիքը և ստորագրութիւնը։ Զարմանալի է, երբ գրել և կարդալ չը գիտէք՝ ի՞նչպէս էք պատահելի թիւրիմացութիւն-

digitised by A.R.A.R.@

ների առաջին առնում և ստուգում անցագրերի խակութիւնը կամ կեղծիքը...։ Իբրեւ վերջին խօսք յանդիմանեցի անցագրական պաշտօնեային և նրանից երեսս թեքեցի արհամարհանքով . . .։

ԳՐԻԳՈՐ ԲԱԼԱՍԵԱՆՑ

Շարայարելի

ՄԻ ՁԱՅՆ ԿՈՎԿԱՍԻՑ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳ. ԸՆԿԵՐ. ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

ԱՅՍ գրադարանը, ամէն բանով ,զանազանւում է նախորդ նկարագրած երկու գրադարաններից, միայն այն բացառութեամբ, որ նախորդ գրադարանների տուած օգուտը աւելի քան շատ է։ Կարելի է հաստատապէս ասել, որ միայն Էժանագին գրադարանն է տարածել Թիֆլիսում ընթերցասիրութիւնը ընդհանրապէս, ժողովրդականը մասնաւորապէս։ Բարեգ. ընկ. գրադարանը ունի մօտաւորապէս 6000 օրինակ գիրք։ Ունի նաեւ ընթերցարան, բայց ոչ այնքան մեծ։ Ստացւում է Թիֆլիսում հրատարակւող բոլոր թերթերը, Ռուսաստանից՝ մի քանի հանդէսներ, թերթեր, և արտասահմանից Բազմավէպ և Հանդէս ամսօրեայ։ Գրքեր կարելի է գրադարանից տանել տուն* և կարդալ վճարելով 40 կոպէկ ամսավճար, որ շատ թանգ է. (ինչպէս տեղեկագրից երեւում է, մօտաւորապէս 50 բաժանորդ են ունեցել մի տարւայ ընթացքում.) սրանից կարելի է եզրակացնել, որ գինը մատչելի չէ. հասարակ դասակարգի համար։

Ընթերցարանը ներս մտնելու համար, մասնաւոր անձինք պիտի վճարեն 2 կոպէկ, իսկ աշակերտները 1 կոպէկ։ Եւ այդ բոլորը ոչ կարգ ունի և ոչ էլ կանոն։ Չեմ մտնում գրադարանի մանրամասնութիւնների մէջ, այլ առաջարկում եմ իրագործման ենթարկել հետեւեալ հարցը։ Թէ մեծ, թէ փոքր աշակերտ, ուսուցիչ կամ հոգաբարձու ի մի խառն, մի սենեակում են նստում, կարդալու համար։ Սրա վերաբերիալ, պատկառելի ընկերութիւնը պիտի ուշադրութիւն դարձնի և բոլորը մի սահմանի, մի որոշեալ կարգի դնէ. Թէ որքան վատ հետեւանք ունի այդ խառնիխուռն նստելու ձեւը, աշակերտի, ուսուցչի կամ մեծ ու փոքրի մէջ, դա ցոյց է տալիս իւրաքանչիւր մարդու կամայականութիւնը, իր եսի վերաբերեալ, այն է՝ որ նախ աշակերտը չի համարձակւիլ ուսուցչին սպասել, մինչեւ որ նա մի որ և է թերթ կամ հանդէս կարդալու վերջացնելով ձեռքից վերցնի կամ խնդրի, և երկրորդ, նա այնքան ամաչկոտ կարող է գտնւել, որ ստիպւած պիտի լինի կամայ—ակամայ հեռանալ այդ տեղից, իսկ ուսուցիչը, նկատողութեան է առնում և գիտենալով որ անպատճառ միւս օրը հանդիպելու է իր դասին, այն աշակերտին, որին տեսել է գրադարանում, անարգում է շատ ափեղցփեղ խօսքեր շռայլելով աշակերտի հասցէին. ապացոյցը աւելորդ է։ Հասկանալի է, որ ոչ միայն ուսուցչի և աշակերտի մէջ է տեղի ունենում այդ, այլ և մասնաւոր անձանց մէջ՝ տեսնելով իրանց կողքին մի երեխային նստած. ուրեմն պարզ է, որ մի ուրիշ բաժանմունքի եւս կարիք է զգացւում։ Այս առաջարկութիւնը ընկերութեան կարող է մի փոքր նեղ դրութեան մէջ ձգել, որովհետեւ այդ բաժանմունքը պահանջում է դրամական ոչ մեծ ծախք, (սակայն այսպիսի ծախքեր կարող է գործադրել և ուրիշ նպատակի համար), օրինակ՝ նախ և առաջ պիտի առանձին սենեակ վարձել, երկրորդ, եթէ գրադարանը այժմ ստանում է իւրաքանչիւր թերթից մի օրինակ, այն ինչ այդ ժամանակ կը պահանջի կրկնապատիկը։

Ընկերութեան, այս հարցի իրագործման համար, կարող ենք յայտնել միայն մեր կար-

* Էժանագին գրադարանը նոյնպէս է վարւում, (միայն ամսավճարը աշակերտների համար 10 կ., իսկ բանւորների համար 20 կ.) իսկ ժողովրդականը — ոչ. գիրքը միայն կարելի է կարդալ գրադարանում։

digitised by A.R.A.R.@